

6) 81,8% респондентів правильно дібрали синоніми серед наведених ІСЗ-оказіоналізмів, це демонструє розуміння мовцями семантики інновацій, що в подальшому не виключає можливості вживання таких слів у мовленні і, ймовірно, поповнення словника загальноживаної лексики;

7) незважаючи на інноваційний характер ІСЗ *бандво*, 94,6% респондентів визначили його негативну оцінку, що пояснюється прозорою внутрішньою формою цього новотвору та виразною оцінною семантикою форманта *-в(о)*. 86,03% опитаних не використали б це слово у своєму мовленні, що пояснюється позалінгвальними чинниками: 19,3% респондентів вважають, що такого слова не існує, 20,43% стверджують, що це неправильна форма, така форма не подобається 35,48% опитаних;

8) визначаючи оцінне значення ІСЗ *офіцерна* в запропонованому контексті, 68,8% респондентів дають негативну оцінку, 5,37% – позитивну, нейтральною вважають 25,83% опитуваних, причому 81,7% заявили, що не використали б у своєму мовленні це слово, вважають його форму неправильною 21%, 32,4% така форма просто не подобається;

9) щодо ІСЗ *спорядження* 54,85% опитаних відзначили, що характер оцінки не виражений, 43% респондентів визначили оцінку як позитивну і 2,15% – як негативну, при цьому 75% анкетованих готові використати цю форму у власному мовленні, оскільки вона є цілком прийнятною, уживаною.

Після завершення експерименту в ході бесіди респонденти наголосили, що в процесі анкетування в деяких висловлюваннях визначення семантики збірності було утруднено через вузький контекст, що не був сприйнятий як прецедентний, а також у деяких завданнях, де ІСЗ подавалися без контексту.

Отже, результати лінгвістичного експерименту підтвердили, що ІСЗ визначаються носіями мови за наявності відповідного значення незалежно від формального вираження категорії збірності; значення ІСЗ-новотворів, уведені вони в контекст чи ні, було з'ясоване в основному правильно; ІСЗ із негативною оцінністю, хоча і використовуються в художніх текстах для збільшення емоційності висловлення, у розмовному мовленні оминаються, оскільки мовці вважають їх порушенням мовної норми або естетичних канонів.

Лінгвістичний експеримент є перспективним психолінгвістичним методом дослідження будь-яких мовних явищ.

Література:

1. Манохіна Ю.Є. Синтагматико-парадигматичні відношення іменників із семантикою збірності : дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / Ю. Є. Манохіна. – Харків, 2014. – 225 с.
2. Рязанцева Д. В. Експеримент як традиція в дослідженні категорії оцінки / Д. В. Рязанцева // Філологія XXI століття : [зб. наук. праць за матер. III Міжнародн. конф. студентів і молодих учених 19–20 квітня 2013 р.]. – Харків, 2013. – С. 109–113.
3. Сорокін Ю.О. Психолінгвістичні аспекти вивчення тексту / Ю. О. Сорокін. – М. : Наука, 1985. – 168 с.

УДК 81'373. 43:811. 161. 2:001. 4

М. М. Медведь,

Ужгородський національний університет, м. Ужгород

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З ТЕРМІНОЛОГІЯМИ ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ НАУКИ ТА ТЕХНІКИ

У статті досліджується взаємозв'язок видавничо-поліграфічної термінології з термінологіями інших галузей науки і техніки, встановлено що до видавничо-поліграфічної терміносистеми найбільше входить термінів із тих дотичних до неї галузей, які забезпечують видавничий процес.

Ключові слова: термінологія, видавничо-поліграфічні терміни, словники, нові терміни.

INTERCOMMUNICATION OF PUBLISHING-PRINTING TERMINOLOGY WITH TERMINOLOGIES OF OTHER AREAS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

In the article examines the intercommunication of publishing-printing terminology with terminologies of other areas of science and technology, established that publishing-printing system of terminology includes the most of terminologies that are relative to her areas, provide the publishing process. The perfection of methods of publishing-printing processes depends on such areas as informatics, computer engineering, cybernetics, automation and also physics, chemistry, mechanical engineering and other. By publishing-printing system of terminology comes significant replenishment from systems concerning of library and bibliographic system of terminology, book-selling and also informational systems, technologies, label and bundling affair. During the late XX – early XXI century in the system of terminology entered a large number of new terms of economic areas. Many terms of the chemical industry joined to publishing-printing system of terminology, because a significant proportion of terms containing edition are terms closely associated with related to printing industry, production and properties of paper, inks, photographs. From the field of informatics came the terms by designation of informative and software tools of publishing-printing processes. It's caused by absence of Ukrainian terms in the environment informational and operational programs related to the computerization of the editorial and publishing processes. More than a dozen Ukrainian scientific, research and educational institutions develop terms and definitions concerning of printing and publishing industry.

Keywords: terminology, publishing and printing terms, dictionaries, new terms.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ИЗДАТЕЛЬСКО-ПОЛИГРАФИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ С ТЕРМИНОЛОГИЕЙ ДРУГИХ ОТРАСЛЕЙ НАУКИ И ТЕХНИКИ

В статье исследуется взаимосвязь издательско-полиграфической терминологии с терминологией других отраслей науки и техники, установлено, что в издательско-полиграфическую терминосистему большинство терминов входит из тех касательных к ней отраслей, которые обеспечивают издательский процесс.

Ключевые слова: терминология, издательско-полиграфическая терминология, словари, новые термины.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується модернізацією технічних засобів та технологічних процесів, що викликана прогресом техніки і технологій і величезною конкуренцією на ринку як періодичних, так і книжкових видань, підвищеними вимогами до якості видавничої, друкованої та пакувальної продукції. Розвиток науки й техніки спричинив постійне вдосконалення поліграфічних технологій відповідно до вимог ринку. Удосконалення методів видавничо-поліграфічних процесів залежить від таких галузей, як інформатика, обчислювальна комп'ютерна техніка, кібернетика, автоматика, а також фізика, хімія, машинобудування тощо. Нині додрукарська підготовка видання практично повністю виконується

ся за допомогою комп'ютера, тому розвиток видавничо-поліграфічної справи з використанням цифрових технологій для створення, виготовлення й монтажу більшості друкованих продуктів, спричинив кардинальні зміни у технологіях друку.

Українська видавничо-поліграфічна термінологія (надалі УВПТ) тісно пов'язана з галузевими термінологіями, дотичними до неї, які забезпечують цикл: видавнича підготовка – поліграфічне виробництво – друкувальна продукція. Неодмінною умовою успішного розвитку будь-якої термінології є активне використання теоретичних та експериментальних досягнень суміжних наук. До видавничо-поліграфічної терміносистеми значне поповнення надходить із таких дотичних терміносистем: бібліотечно-бібліографічної, книготорговельної, а також терміносистеми інформаційних систем, технологій, етикеткової і пакувальної справи. Спільною ядровою термінологією для всіх згаданих галузей залишається об'єкт діяльності: *видання*. Специфіка УВПТ полягає в її міждисциплінарній природі, що має вираження в тісних галузевих термінологічних зв'язках, які прискорюють уведення в терміносистему видавців великої кількості нової термінології.

Поняття й терміни цих галузей отримали сталі позиції у видавничо-поліграфічній терміносистемі. Унаслідок активної переорієнтації видавничо-поліграфічної справи на ринкові механізми функціонування протягом кінця ХХ – початку ХХІ століття у терміносистему видавців ввійшла велика кількість нових термінів із економічної галузі. Сфера економіки й бізнесу продовжує бути одним із головних постачальників інновацій, які відображені такими, зокрема, термінами, як *акція, антидемпінг, аудит, айстопер, бартер, бізнес, бізнес-план, дотація, дилер, інвестиції, інвестування, інфляція, лізинг, логістика, маклер, макропоказник, маркетинг, макропрогноз, менеджмент, оренда, прайс-лист, проциклічний, рецесія, тендер, холдинг, логістика, рентабельність, сертифікація, стагнація, співфінансування* та ін. [2].

Фінансові терміни доповнили ВПТ такими одиницями: – *трансфер, диверсифікація, чартист, консорціум, санація, рефінансування, валютизація, венчурний, спонсорування, тонізація, ліміт, євро, грант, дотація, кліринг, рамбусування* та ін. [2].

Зміни в суспільному житті відгукнулись такими термінами: *вето, ратифікація, лобіювання, політехнологія* [3; 4], засоби масової комунікації поповнили термінологічний простір УВПТ одиницями зі складником *медіа-*: *мас-медіа, медіа-конвергенція* [Там само]. Чимало термінів із хімічної галузі поповнили видавничо-поліграфічну терміносистему, адже значна частка термінів, які містять видання, – це терміни, тісно пов'язані зі спорідненими з поліграфією галузями промисловості, з виробництвом та властивостями паперу, друкарських фарб, лаків, фотоматеріалів, – *ламінування, термо-трансферна технологія, трепінгування* [11, с. 368, 736, 766] та ін. Терміносистема поповнилася також технічними термінами: *процесор, сервер, сканер* [11, с. 576, 648, 661], *смартфон, твейджер, факс* [4, с. 233, 243, 257] та ін. Із галузі мистецтва ввійшли: *бестселер, дизайн, дизайнер, трилер, кавер-версія, графіті*, з рекламної: *постер-трансформер, стікери, шелтокери* [3; 4]. Споріднена терміносистема 'пакувальна справа' доповнила УВПТ термінами: *камбокс, камболак, шоу-бокси, бег-ін-бокс, папір-фольга-поліетилен (буфолен), скінпак* [3; 4; 5.] та ін.

За твердженням Г. Солоїденко, активізація інтеграції і взаємопроникнення термінів окремих галузей є надзвичайно плідними. Кожна галузь збагачується не лише інформацією про факти, виявлені іншими галузями та сформованими ними концепціями, а й новими методами досліджень і, звичайно ж, термінологією [9, с. 147].

Мова, як відомо, постійно змінюється протягом свого існування. Проте є періоди, для яких характерна особлива активність лінгвальних модифікацій, що виявляються в різних інноваційних процесах. Саме таким періодом розвитку сучасної української мови є кінець ХХ – початок ХХІ ст. Набуття Україною статусу незалежної держави, демократизація суспільства, нові економічні та політичні відносини, стрімкий науково-технічний прогрес спричинили нову вербальну інтерпретацію «картини світу» в українській мові [10, с. 69].

УВПТ поповнилася з галузі інформатики через позначення інформаційно-програмних засобів видавничо-поліграфічних процесів. Інформатизація процесу підготовки видання розпочинається з видавничого процесу і стосується підготовки тексту (складання, редагування, виготовлення фотоформ, друкарських форм), а закінчується післядрукарськими операціями.

Запровадження фотоскладальних апаратів у видавничу справу спричинило виникнення цілого ряду термінів із участю частини складних слів, до яких, наприклад, належить термін *фото*, напр.: *фотоплівка*, або вказує на відношення до світла, дії світла: *фотоелемент* [11].

Винайдення електронних репродукційних систем кольороподілювачів-кольорокоректорів стало наступним кроком інформатизації. Виникли такі терміни: *кольорокалібрування* – 'система програмних і апаратних засобів, що дають змогу регулювати і/або координувати кольори між двома або більшою кількістю числових пристроїв, компенсуючи фактори, що впливають на перетворення кольорових зображень' [11, с. 320]; *кольоророзподіл* – 'процес розділення кольорового зображення на складники, наприклад, чотири субтрактивних кольори СМΥΚ, фотографічним або електронним способом, унаслідок чого отримуються чотири плівки або комп'ютерні файли чи чотири друкарські форми в технології «з комп'ютера на друкарську форму» – «computer-to-plate» [11, с. 321], *електронні системи для оброблення ілюстрацій* – 'складання й оброблення тексту видання із застосуванням ЕОМ у видавничих системах, під час якого забезпечується виключення рядків, технічне редагування й коректура тексту, верстка шпальт' [11, с. 219].

І. Агарков, досліджуючи структуру видавничої термінології, вдало, на наш погляд, зауважує, що терміни, притаманні інформаційним технологічним операціям, становлять наповнення терміносистем, термінополів й менш значущих об'єднань термінів. Дослідник видавничо-поліграфічної термінології наслідки інформатизації галузі та її вплив на терміносистему вбачає в:

- появі нових термінополів, підполів у межах згаданої терміносистеми;

- набутті нового змісту окремими термінами;

- зміні на рівні терміносистем, термінополів за рахунок того, що окремі технологічні операції звузилися або увійшли до складу інших технологічних операцій з підготовки видання;

- появі спільних складників у багатьох термінополях [1, с. 21].

Інформатизація впливає на УВПТ: крім стрімкої модернізації технологічних процесів, відбувається модернізація спеціальної субмови, що обслуговує видавничо-поліграфічну галузь, наповнюючи її іншомовними запозиченнями. На нашу думку, це викликано відсутністю українських термінів у середовищі інформаційних та операційних програм, пов'язаних із комп'ютеризацією редакційно-видавничих процесів. Спроба створення українського відповідника привела до появи термінологічної синонімії, невмотивованого калькування, порушення семантичної точності в термінуванні і, як наслідок, до засилля англізмів та росіянізмів, логіко-поняттєвих та мовних покручів – до розхитування норм [6, с. 214].

Засвоєнню інформаційно-видавничих термінів сприяє низка лексикографічних видань із інформатики. Це, насамперед, перекладні словники: «Англо-українсько-російський словник з інформатики, програмування, обчислювальної техніки» / уклад. Бартків А. (1995 р.), «Англо-український-російський словник з інформатики та обчислювальної техніки» / уклад. Косак О., (1991 р.) та (1995 р.), «Лексика комп'ютерних редакційно-видавничих систем. Англо-український

словник» (2000 р.), Шевченко В. «Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої і комп'ютерної термінології» (2006 р.), «Поліграфія та видавнича справа. Російсько-український тлумачний словник» / уклад. Б. Дурняк та ін. (2002 р.), «Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури» / уклад. Є. Антонович та ін. (2001 р.) та ін.

Нині необхідні точні, зрозумілі та короткі назви процесів, машин, пристроїв, матеріалів та їхні властивостей, професій, тобто чітка та однозначна термінологія, тому творення власних українських термінів є першочерговим завданням науковців. Понад десяток українських науково-дослідних та навчальних закладів розробляють терміни та визначення, що тією чи іншою мірою стосуються поліграфії та видавничої справи. Серед них: Книжкова палата ім. І. Федорова, Інститут механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України, Український мовно-інформаційний фонд НАН України, Українська академія друкарства, УкрНДІ поліграфічної промисловості ім. Т. Г. Шевченка, УкрНДІ стандартизації, сертифікації та інформатики, УкрНДІ целюлозно-паперової промисловості Асоціація «Надійність машин та споруд», Державний інститут соціально-економічних досліджень, ДержНДІ «Система», ЕКТПавтопром, Інститут прикладної інформатики, Інститут проблем математичних машин і систем, Інститут програмних систем, ГацНДІ дизайну, НДІ «Вектор», НДІ магнітних носіїв інформації, НДПІ приладобудування, НДПХімпром, НТУУ «КПІ», НУ «Львівська політехніка», УкрАсоціація в галузі систем автоматизованої ідентифікації та штрихового кодування «СканА» [12].

Державні акти сприяли розвитку термінологічної лексики. Інтерес до проблеми термінології як з боку фахівців галузі, так і з боку лінгвістів зумовлений такими практичними потребами:

1) забезпечення потреб вищої та середньої школи, преси, видавництва, науки, радіо, телебачення, державних установ нормативною термінологією;

2) систематизація, упорядкування, уніфікація галузевих терміносистем, створення державних стандартів на терміни та визначення [7, с. 228].

Упродовж останніх трьох десятиріч фахова мова видавців та поліграфістів наповнилася великим обсягом нового лексичного матеріалу. Вдосконалення поліграфічних технологій із застосуванням комп'ютерного опрацювання текстової й графічної інформації потребує від усіх працівників цієї галузі широкого спектра професійних знань, що стосуються багатьох напрямів науки й техніки у їхньому взаємозв'язку.

На думку І. Скорейко-Свірської, розширення галузей застосування знань, значне вдосконалення технічної сфери діяльності людства зумовили перебіг еволюційних процесів у науці, техніці й виробництві в їхньому безпосередньому, тісному зв'язку. Унаслідок встановлення відношень такого типу в розвитку науки й техніки дослідниця виокремлює такі етапи (фази):

1) перша фаза (кінець XVII – кінець XVIII ст.) – період інтенсивного розвитку техніки, її активне подальше використання в наукових експериментах і поступове утвердження механічної картини світу;

2) друга фаза (кінець XVIII – усе XIX ст.) – початок промислової революції, коли бурхливий розвиток техніки викликає гостру необхідність застосування наукових досягнень;

3) третя фаза (усе XX – поч. XXI ст.) – встановлення систематичного зв'язку між наукою та технікою. Саме в цей період відбувається злиття розвитку науки й техніки: керувати технікою без попередньо проведеного наукового дослідження та експериментування стає неможливо [8, с. 18].

Поділяючи думку дослідниці, зауважимо: саме період кінця XX – початку XXI збагатився значною кількістю новотворів видавничо-поліграфічного виробництва за рахунок поповнень згаданої терміносистеми із суміжних чи дотичних терміносистем, що розширило її термінополя, з'явившись у фаховій мові видавничо-поліграфічної галузі.

Отже, простеживши взаємозв'язок видавничо-поліграфічної термінології з термінологіями інших галузей науки і техніки, зауважимо, видавничо-поліграфічну терміносистему значною мірою поповнили терміни з інформатики, частина термінів ввійшла з економіки. Видавничо-поліграфічні терміни вивчає ряд науково-дослідних установ, закріпленню їх у професійній мові сприяють лінгвістичні видання.

Література:

- Агарков І. Структура видавничої термінології / Ігор Агарков // Друкарство. – 2000. – № 6. – С. 20–23.
- Лазановський П. П. Організація та економіка видавничої справи : [навчально-методичний посібник] / П. П. Лазановський. – Львів : «Магнолія 2006», 2010. – 152 с.
- Нові й актуалізовані слова та значення : словникові матеріали 2002-2010 [1550 слів і словосполук] / [Балог В. О., Лозова Н. Є., Тименко Л. О., Тищенко О. М.] – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 280 с.
- Нові слова та значення : словник / [уклад. Л. В. Туровська, Л. М. Василькова] – К. : Довіра, 2008. – 271 с.
- Норми науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи / [П. М. Таланчук, С. Я. Ярема, Ю. М. Коровайченко та ін.] – Львів : Ун-тет «Україна», 2006. – 664 с.
- Процик М. Значення семантичного способу у творенні сучасного способу у творенні сучасних українських видавничих термінів / М. Р. Процик // Поліграфія і видавнича справа: наук.-техн. зб. – Львів, 2004. – Вип. 41. – С. 327–331.
- Симоненко Л. О. Українська термінологія 90-х років XX століття / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність. – К., 1998. – С. 228–232.
- Скорейко-Свірська І. П. Освоєння англомовних запозичень в українській науково-технічній термінології: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ірина Петрівна Скорейко-Свірська. – Тернопіль, 2009. – 209 с.
- Солоіденко Г. І. Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку : [монографія] / Г. І. Солоіденко. – К. : НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2010. – 204 с.
- Стратулат Н. В. Семантична неологізація як спосіб збагачення словникового складу української мови / Н. В. Стратулат // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 69–77.
- Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи [уклад. П. Киричок та ін.]. – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – 896 с.
- <http://printus.com.ua/Rassuzhdeniya-o-poligrafii/tlumachnij-slovník-z-vidavnicno-poligraficno-spravi.htm>